

Baldavári Eszter – Ritoók Pál

„Napsugár-iskola legyen ez az intézet!”

A Baár–Madas Református Gimnázium építéstörténete

■ Medgyaszay István építész születésének 140. évfordulóján a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozata tudományos konferenciával és kiállítással emlékezett a művész munkásságára. A magyar népi építészből átvitt szerkezeti megoldásokat korszerű anyagokkal, elsősorban a vasbeton alkalmazásával megújító, a keleti művészet formáit is szívesen alkalmazó építész életművének kiemelkedő darabja a Baár–Madas Református Leánylíceum és Internátus együttese. Az intézet már a kezdetektől az alapítók, Baár János és Madas Károly összevont neve alapján Baár-Madas néven vált közzismertté, s nemcsak a református, hanem az általános magyar iskolatörténetben is fogalom. Az építészeti alkotás bemutatásának kiemelt aktualitást ad a reformáció 500. évfordulója.

Már Pázmány Péter is fontosnak tartotta a nők tudásának művelését – hiszen a gyermekek nevelése az ő kezükben van – ezt *Mint kell a keresztyén leányt nevelni* című írásában fejtette ki. Míg a XVIII. században Mikes Kelemen kivül csak kevesen emeltek szót a nők oktatása érdekében – s elsősorban a női szerzetesrendek letelepedésével a nemesek leányai számára nyílt az oktatásban lehetőség –, addig a XIX. században Fáy András mellett Karacs Ferencné Takács Éva már leányiskolák megalapítását szorgalmazta, legalább a nagyobb városokban.¹ Az első világi leánynevelő intézet Teleki Blanka vezetésével 1846-ban nyílt meg Pesten.²

A XX. század elején a római katolikus vallású Baár János hagyatékát kezelő bizottság és a Dunamelléki Református Egyházkerületnek az a bizottsága, amely Madas Károly rájuk hagyott vagyonát volt hivatva gondozni, református leánynevelő intézet alapításán fáradozott Budapesten. 1907-ben a két intézmény közösen hozta létre az alapítók nevét viselő Baár–Madas Intézetet. Az iskola kezdetben tizenkét tanulóval az eredetileg gróf Lónyay Menyhért által Ybl Miklós tervei szerint a budai Várba vezető Albrecht, ma Hunyadi János út mentén, festői helyen emelt villában működött. A növendékek száma öröndetesen gyorsan gyarapodott, ezért helyszűke miatt az intézet az 1910/11-es tanévre az I. ker., Attila út 101. számú bérházba költözött. Az elhelyezés itt sem volt alkalmas, ezért megindult a helykeresés. 1913-ban az iskolát fenntartó testületeknek sikerült egy jelentős méretű telket vásárolni a Villányi út és a Ménesi út között. A Ráday Levéltár iratai szerint 1913-ban a Baár-féle hagyaték egy részéből még a Ménesi út–Villányi út közötti telekre Árkay Aladárral készítették tervet.³

Az iskola terveit 1914-ben Herczegh Zsigmond – aki Baumgarten Sándorral számos iskolát tervezett hazánkban – költségvetéssel együtt elkészítette a Villányi úti telekre, az építés megkezdését azonban a háború kitörése megakadályozta.⁴ A főváros hamarosan kisajátított a telekből egy jókora darabot a ciszterci gimnázium szá-

mára, így a református leányiskola és internátus ezen a helyen való együttes megépítése ismét elodázódott.⁵

1927-ben felerősödött az a szándék, hogy az iskola új épületbe költözzön. Emögött a politikai és gazdasági-pénzügyi stabilizáción túl még több tényező állhatott. 1926-ban szervezték újjá a középfokú leányiskolákat. Ekkor vezették be a nyolcosztályos leányliceumot is, amely 1934-ig élt, s amely ugyanúgy jogosított felsőfokú tanulmányokban való továbbtanulásra, mint a leánygimnázium.⁶

Az 1920-as években számos helyszín merült fel építési területként. Végül a Rókushegyi út, a későbbi Lorántffy Zsuzsanna utca és a Trombitás út sarkán elterülő telek megszerzése mellett döntöttek. A legjobb tervek kiválasztásához a Budapesti Református Egyházközség zártkörű meghívásos pályázatot írt ki. A felhíváshoz részletesen kidolgozott tervezési programot csatoltak. Lenyűgöző átgondoltsága több előzményre támaszkodhatott. A kiegyezés utáni években indult iskolaépítkezések során jelentős tudás gyülemlt fel a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium műszaki osztályán. Az iskola egyik korábbi tervét éppen az ezen az osztályon dolgozó, tehát nagy gyakorlattal rendelkező Herczegh Zsigmond készítette. A tudás kiegészült a Bárczy István budapesti polgármestersége idején, 1909–1912 között lefolytatott fővárosi iskola- és lakásépítési akciót megelőző hazai és külföldi tapasztalatgyűjtéssel. A program átgondoltsá-

gához nyilván az is hozzájárult, hogy egy már húsz éve működő intézménynek kellett új épületet alkotni.

Miután a Fővárosi Közlöny 1928. május 18-i számában kimondta, hogy „a Rókushegyi úti telket átengedték a református egyházközségnek azzal a kikötéssel, hogy csakis oly tervek alapján kérhet építési engedélyt, amely tervek kivitelezéséhez a főváros tanácsa előzetesen hozzájárult”.⁷

Ezt követően, május 24-én megszületett a pályázati felhívás, amelyben az előbb említett megfontolásokat végleges döntés formájában fogalmazták meg. A tervet 1:200-as léptékben várták: az egész telekre kiterjedő földszinti alaprajzot az udvar és a park elrendezésével, minden egymástól eltérő emeleti alaprajzot, a megértéshez szükséges homlokzatokkal és metszetekkel, a beépített köbtartalom kimutatását, hogy ez alapján nagyjából meg lehessen becsülni az építési költségeket, valamint egy rövid műleírást. A pályatervet színezés nélkül, a legegyszerűbben kiállítva, teljes névvel aláírva kellett beadniuk a meghívott építészeknek 1928. július 27-én déli 12 óráig. A kiírók fontosnak tartották megjegyezni, hogy az üvegezett, keretezett, színezett rajzokat nem veszik figyelembe.

Ezek után érdekes kérdés, hogy kiket hívtak meg a pályázatra, és kik lettek a bírálók. A Ráday Levéltárban fennmaradtak olyan cédulák, amelyek éppen abba a fejtörésbe engednek bepillantást, hogy kiknek és milyen szerepet is szántak a kiírók. Fennmaradt annak a levél-

nek a másolata is, amelyben Némethy Károly főgondnok sajnálattal értesítette Padányi-Gulyás Jenő építészt, hogy már elkésett a zártkörű pályázatra való jelentkezéssel. Mivel a pályázat zártkörű és meghívásos volt, valójában a pályázatra nem lehetett és nem kellett jelentkezni. Így a levél közvetve arról tanúskodik, hogyan próbált a kiválasztottak körébe kerülni a pályája elején álló Padányi-Gulyás Jenő. A Lónyay Utcai Református Gimnázium új épületére 1937-ben kiírt zártkörű pályázatra már kapott meghívást, s Tóth Imrével közös pályatervükkel megbízást is nyertek. Hogy Padányi-Gulyás már 1928-ban nem teljesen alaptalanul kopogtatott a kiíróknál, azt a fennmaradt cédulák bizonyítják. Az egy kéztől származó jegyzetekből az első cédulán kék postairónnal a meghívni szándékozott tervezők nevét olvashatjuk:

„Neuschloss[-Knüsli Kornél], Almási Balog L[oránt], Medgyaszay [István], Schulek [János], Orth [Ambrus], Hoffer [Imre, neve utólag erősen áthúzva], Borsos József Debrecen főmérnöke [utólag fekete grafitceruzával áthúzva], [szintén fekete ceruzával írva:] Padányi Gulyás [Jenő], Nagy Károly” [majd Padányi neve piros postairónnal áthúzva, Nagy Károly neve pirossal bekeretezve!].

A következő cédulán fekete grafitceruzával írva az alábbiak olvashatóak:

„Ravasz [László püspök], Némethy [Károly főgondnok], Petri, Warga L.[ászló], Imre [Sándor, egyházkerületi tanügyi előadó], Darányi [Gyula] (az aláhúzás talán a tervezett elnökségre utal?) Hoffer [Imre] Thököly út 74. [itt fontosnak tartották feljegyezni a Felső Építőipariskola budapesti címét], Cultus [vagyis a Kultuszminisztérium képviselője], Főváros [vagyis Budapest székesfőváros képviselője], Mérnök E. és K. [jelzi, hogy még egy-egy zsűritagra számítottak a Mérnök és Építészegyletből illetve a Mérnöki Kamarából].

Juri [zsüri], Ravasz [László], Némethy, Warga [László, a három név kapcsos zárójellel összekapcsolva] Sándy [Gyula], Nagy K.[ároly] [a két név összekapcsolva] egyet[em, azaz a műegyetem két tanára], Mérnök egyesület (sic), Mérnök Kamara [a kettő összekapcsolva, utalva az építészek szakmai szervezeteire], Cultus [Kultuszminisztérium], (Nemzeti Szövetség) [a Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetsége]”

A kiírt határidőre öt pályaterv érkezett be, mert Nagy Károly egyetemi elfoglaltságaira hivatkozva lemondta a részvételt. 1928. július 12-én a bizottság egyhangúlag Medgyaszay István tervét ítélte a legjobbnak, tehát felkérték, hogy a pályatervhez képest kisebb, költségkímélő változtatásokkal módosított tervet készítsen.⁸

A bírálatban a terv igazi értékeként ismerték el, hogy az építés számolt a terep lejtésével, és mind a tömegek, mind pedig a reprezentációs helyiségek elhelyezésével jó térhatást alakított ki. Ugyanakkor javasolták az internátusi épület négy méterrel hátrább tolását a betegpavilonnal együtt, valamint az elemi iskola derékszögben elforgatását, a homlokzatok egysége érdekében. Kiemelték ugyanakkor, hogy: „Az internátus főleg alaprajzi elrendezésében igen sikerült. Különös gond fordított a konyhaszemélyzet, mint az idegenek részére szolgáló bejáratok izoláltságára. Különösen szép az ebédlőnek játszósobákkal és fogadókkal való szomszédsága és azok térbeli egyesíthetősége.”⁹

A *Tér és Forma* folyóirat aktuális száma is ismertette a legígéretesebb terveket: „A pályázók legnagyobb része az előírt pavilonszerű módon oldotta meg a feladatot. Egyedül Medgyaszay Istvánban volt bátorság ettől a sarkalatos ponttól eltérni. Mint látjuk, ez a megoldás teljes mértékben sikerült is. [...] Az ő ismert egyéni ritmusú homlokzata is hihetőleg újabb nyeresége lesz építőművészetünknek.” A Neuschloss–Gyenes-féle terv főtengegybe helyezett kápolnáját és a féloldali toronnyal igen szép és festői homlokzat észak-magyarországi formáit emelték ki, Almásy Balogh Lóránt tervének pedig jó homlokzati megoldását és a szépen megoldott és finoman előadott kertarchitektúráját ismerték el.¹⁰

Medgyaszay 1928. augusztus 14-én nyújtotta be a 14 tervlappal mellékelt építési engedély-kérelmet az építési ügyosztályhoz; az engedélyt 1928. szeptember 13-án adták meg. Ezután következett a homlokzatok kiviteli terveinek beadása október 11-én, a kiviteli építési engedélyt így november 26-án kapta meg a Budapest Főváros Levéltárának iratai szerint.¹¹ Ez idő alatt az építési vállalkozóknak szóló ajánlattételi felhívást október 6-án tették közzé, s olyan ütemben indult meg az építkezés,

hogyan a reformáció emléknapiján, október 31-én tartották az alapkövetési ünnepélyt. Az *Est* című lap híradásában arról is olvashatunk, hogy az ünnepségen Némethy Károly budapesti egyházközségi főgondnok bejelentette, hogy kétemeletes lesz az intézet épülete, sétahelyekkel, tenispályákkal, virágházakkal, konyhakerttel, és az intézet már a következő év őszén megnyílhat.¹²

Az építés kivitelezője Havas Sándor¹³ okleveles építész¹⁴ – aki valószínűleg a zsűriben részt vevő Warga László által juthatott a munkához – és Varjas Gyula volt. Az asztalosmunkákat Keresztessy Ödön gyára végezte – aki a Gellért Szálló, az Országház, a Várpalota építkezésénél vállalkozóként működött –, a fölépcsőházának műköltő lépcsőit a Nagybátony-Újlaki Egyesült Iparművek Rt. készítette, a lakatosmunkákat pedig Nagy Gyula lakatosárnyára végezte. A központi fűtés, szellőzés, gőzfűző, gőz mosókonyha- és szárítóberendezéseket, a vízvezetési és csatornázási munkákat Rohonczy Hugó okleveles mérnök egészségügyi berendezések gyára szállította, amely az ország egyik legrégebbi és legmegbízhatóbb vállalata volt. Az ácsmunkát és a díszes kivágásokkal ellátott deszkamennyezeteket és fapárkányokat, pergolákat Szívós László cége készítette, amíg a villamos világítási berendezéseket Paulay László elektrotechnikai és mechanikai vállalata végezte Vozáry Pál mérnökkel.¹⁵

Az igen jól megszervezett, gyors építkezésnek köszönhetően az egyház már 1929. december 14-én megkapta a használatba vételi engedélyt, amely valószínűleg a téli szünet kezdete miatt csúszott 1930. január 16-ra.¹⁶ A kert kialakításának munkálataival fejeződött be az építkezés, amelynek külön átadási ünnepséget rendeztek 1930. november 25-én a kormányzó és Ravasz László jelenlétében.¹⁷

Udvardy Géza 1930-ban megjelent cikkében az épület külső megjelenését és belső berendezését is részletesen bemutatta az *Új Idők* című folyóiratban, amelyben így méltatja a világos elrendezésű, magyaros szellemű tervet: „a lankás hegyoldalon nagy nehézséget okozott a teleknek három emelet magasságú lejtése, amit a terv csodálatos találékonysággal és változatos, festői épületcsoportok alakításával megoldott, sőt előnyére fordított. Az új otthon külsőleg művészi hatású. Belső berendezése pedig a célszerűség és otthonosság harmóniáját dokumentálja [...] Stílusa egészen sajátos. Magyaros kedély, lelkiismeretes, szerető gondosság látszik minden részletében, az erkélyein, a tetőzetein. Lejebb, a falai, ablakai azonban mindinkább az egészen puritán vonalakig egyszerűsödnek. A főbejárat tetőzete fölött, kis Árpádsisakok alatt elhelyezett, zsoltókat játszó harangjáték gyönyörködteti azt, aki délben arrafelé jár. A liceum el-

rendezésében lényeges és eredeti újítás az, hogy minden egyes emeleten annyi szabadba nyíló, tágas terasz van, hogy a tíz percen minden emeleten, minden növendék kényelmesen játszhat és üdülhet a szabad levegőn, anélkül, hogy lépcsőt kellene járnia, ha szabad levegőre akar jutni. Belül az ebédlő- és játéktér megkapóan barátságos famennyezete Kalotaszeg bájos hangulatú házaira, a Székelyföld fatemplomaira emlékeztet, és a növendékek szívébe ülteti az egyszerű, de nemes magyar ízlésű enteriőrök formáit és színeit. Az intézet tágas parkjában, a tanuláshoz árnyas lugasok, az esővizet felfogó víztükrös virággyak, továbbá tenispályák és terjedelmes jégpályák vannak. Az egész intézményt kitűnően megvilágítják dr. Ravasz László püspök idei tanévzáró beszédjének következő szavai: »Végül a növendékeket arra kérem, hogy ebben az épületben, amelyet különösen jellemez az, hogy

annyi sugár van a falai közé belefogva, amennyit csak egy művész alkotó szelleme belefoglalhatott, tanuljanak meg egy nagy leckét, és igyekezzenek az életüknek legfőbb programjává tenni: legyenek napsugárkisasszonyok! Egy női lélekről szebbet és nemesebbet nem tudok elképzelni, mint azt, hogy napsugár legyen!«¹⁸

Az épület és ezzel együtt alkotója méltán nyerte el a Kisfaludy-Társaság 1929. évi Greguss-díját, amelyet az 1924 és 1929 között eltelt hat esztendő legkiválóbb építőművészeti alkotásainak adtak át. A társaság alapos szemle után Lyka Károly rendes tag javaslata alapján egyhangú határozattal két 1929-ben befejezett építőművészeti alkotást talált legérdemesebbnek: a budapesti Baár-Madas református leány nevelőintézet épületét, amely Medgyaszay István alkotása, és a magyaros törekvésű építőművészetnek az utóbbi hat év legkiválóbb terméke, valamint az Árkay Aladár által tervezett győr-gyárvárosi római katolikus templomot a modern építőművészet leg-

kitűnőbb alkotásaként.¹⁹ Lyka Károly részletes jellemzéséből²⁰ tudjuk, hogy Medgyaszay budapesti leánynevelő intézetének belső kialakítása tökéletesen alkalmazkodik a nevelőintézet igényeihez, amelyet a tervező homlokzati nyílások formaalakításával hangsúlyoz, melyek frízszerű erkélyrácsa a magyar népművészet alkotásait juttatja eszünkbe. Lyka Károly szerint²¹ magyaros pártaszerű hatást mutat a tetőn sorba állított padlásablakok kialakítása, amely Pamer Nóra szerint inkább keleties hatású, hiszen Medgyaszay István Európa nagy múzeumaiban kutatott a magyarral megegyező jellegzetességek után, és a keleti formákban kereste a magyar építészetben is felhasználható motívumokat.²²

Az 1930-as évek bizonyultak az intézmény fénykorának, amelyhez az épület kiváló közegként szolgált. Ravasz László az új épületben elhangzó *Aranykapu* című ünnepi beszéde ihlette a költőt és a későbbi igazgató, Áprily Lajos

Aranykapu című versét, illetve a Kovács Klára rajz- és művészettörténet-tanár által készített iskolai emblémát.²³

Az iskolai nevelés kimondottan keresztény szellemű volt, minden iskolaévet és tanítási hetet istentisztelettel kezdtek, és minden nap rövid áhítattal kezdődött és zárult. Református iskola létére evangélikus, katolikus és izraelita vallású tanulókat is felvettek, sőt az intézet megkívánta egymás vallásának megbecsülését – amely ritka volt akkoriban –, a hittanórákat pedig külön-külön tartották. 1932–1952-ig volt az iskola nagy hatású latin és történelem tanára Ravasz Boriska, Ravasz László dunamelléki református püspök leánya, aki 1940-ben kötött házasságot Bibó Istvánnal.²⁴

1934-től Áprily (Jékely) Lajos költő lett az igazgató és 1930-tól a *Protestáns Szemle* szerkesztője. 1935 őszén fél év tanulmányútra küldték Észak- és Nyugat-Európába, hogy

a különböző szellemű iskolák eredményeit megismerje. Tapasztalatait *Úti jegyzetek* című tanulmányában foglalta össze.²⁵ Gyakran látogatott órákat, bölcs tanácsokat adott, segítette a pályakezdőket. Igazgatóként is hívott a saját órájára másokat hospitálni. Így ismerhették meg kollégái a költő szuggesztív pedagógiai módszereit. Szerénységére, puritánságára jellemző, hogy amíg ő volt az igazgató, nem engedte, hogy az iskolában a gyerekek Áprily-versekkel szerezpeljenek ünnepélyeken vagy az önképzőkörben.²⁶

Kollégái emlékei szerint már reggel 6-kor kint sétált feleségével az iskola kertjében, nézték, hogy rügyeznek a fák, nyílnak a tulipánok, jól érzik-e magukat a teknősbékák és az aranyhalak. Fél 8-kor pedig a tanárban várta a tanárok érkezését, mindenkire volt egy kedves szava, így elkészni lelkiismereti okból egyszerűen lehetetlen volt, ahogy egykori kollégája emlékezett vissza.²⁷

Nemes Nagy Ágnes költő, műfordító életében fontos szerepet játszott egykori iskolája, amelyről így emlékezett meg: „És jön a Baár-Madas. Az iskola. Nekem olyan fontos volt az iskola az életemben, ez a református leánylíceum, mint a viktoriánus regényekben szokott lenni... Életemnek döntő részét az iskolában, illetőleg az internátusban töltöttem. Kiváló iskola volt. Nekem döntő már csak azért is, mert Áprily Lajos volt az igazgató. Áprily volt az első költő, akivel életemben először találkoztam, és minthogy már amúgy is volt versírói indíttatásom, az ő személye bizonyosan hozzájárult ahhoz, hogy ne hagyjam abba a versírást.”

„Áprily kezdeményezte az ún. Baár-Madas-napokat. Amikor a kórus némely Kodály-műveket adott elő, akkor Áprily meghívta magát Kodály Zoltánt, és ő tett megjegyzéseket a kórus munkájára. Vagy amikor Csiky Gergelynek azt az örökzöld Nagymamáját adtuk elő, akkor bejött Márkus Emília, és ő okított minket. Aztán Áprily meghívta barátait, az erdélyi írókat: Reményik Sándor, Tamási Áron, Nyírő József...”

„Látogatta az iskolát Augustza főhercegnő, ő mindig minden iskolát látogatott. Mikor jött, cserkészruhában álltunk sorfalat a folyosókon. Látogatónk volt egy oxfordi futballista-pap is... Jöttek franciák, németek, csináltak velünk lélektani tesztet, extra mozgásművészetet, fejállást, borsós számlálást, mindig volt valami szenzáció.”

„Én a kenyeremet köszönhetem annak, hogy a Baár-Madasba jártam. Ott egyrészt az iskolában, másrészt az internátusban, Schwesterek és mademoisellek és nyelvórák

segítségével annyira beletanultam a nyelvekbe, hogy egy bizonyos korszakban, amikor csak fordítanom volt lehetséges, ez elégséges volt arra, hogy nekivághassak.”

A második világháború során nem érte jelentősebb kár az épületet, inkább a belső berendezést,²⁸ így a takarítói és karbantartói feladatokat beépítették a tanórák közé is.²⁹

Az 1952-es államosítás után több intézmény is használta,³⁰ ezért az igencsak igénybevett épület művészi részletei, elemei: rácsok, faburkolatok, padok, virágtartók több helyen is tönkrementek.³¹ 1955-től a Móricz Zsigmond Gimnázium működött benne, majd 1990-től az épületet közösen használták az újjáalakult Baár–Madas Gimnáziummal 1992-ig.

Az épületet az 1960-as években végzett felújítás alkalmával több helyen is – az eredeti elképzelés figyelmen kívül hagyásával – megváltoztatták: a tornaterem melletti szárnyra emeletet húztak, az utcai szárny második emeleti teraszát – ahol azelőtt számos alkalommal tanórákat is tartottak – pedig beépítették, és tantermeket alakítottak ki benne. A főbejárati tengely pagodára emlékeztető tetőzetét lapostetőre cserélték, amely megfosztotta keleties hangulatától az épület tömegét. Az internátus főhomlokzatának sgraffitóját³² a hetvenes években verték le és vakolták be, ezzel eltüntetve Márton Ferenc erdélyi képzőművész alkotását.³³ A kép témája a nő a magyar történelemben: az első szakasz egy hun-magyar falu, a második Attila felesége, a harmadik a magyarok szimfóniáját éneklő leány a Gellért-legendából, a negyedik egy magyar úrinő mint nevelőanya, az ötödik a világháború sebesült katonáit ápoló honleány, a hatodik pedig a debreceni kollégium. Ezt a hivatást fogalmazza meg a kép fölötti felirat: „Az igazi nő történelmünknek jó szelleme: őrzi a múlt emlékeit, ihleti jövőnket, hősis munka és édes vigasz, legyen áldott, legyen áldás.”

Az 1990-es években a gimnázium végzett tanulóiból alakult öregdiák-társaság pályázatainak köszönhetően az iskola két művésztanára, B. Tóth Klára és Szendrei László restaurálták a falképeket.³⁴

1990 szeptemberében az új Baár–Madas első igazgatójává dr. Bibó Istvánt nevezték ki, aki az iskola újjáalakításában is jelentős szerepet töltött be.³⁵ A felújítások során találták meg 1993-ban az intézmény alapító okiratát a tornaterem aljzatbetonozásának feltörésekor. A sárgaréz tokba helyezett pergamenre írt lapot betonmélyedésbe tették, amelyet téglával fedtek be. Az igen rossz állapotban lévő dokumentumot Bakayné Perjés Judit a Magyar Nemzeti Múzeum bőrrestaurátor műhelyében restaurálta.³⁶

A ma Baár–Madas Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium néven működő intézmény a kezdetek óta a hagyományos keresztyén nevelés szolgálatában állt, amelynek ideális körülményeit 1930-tól Medgya-

szay István korszerű, de ugyanakkor ezeket a hagyományokat tiszteletben tartó keleti hangulatú magyaros épülete biztosította. Egy 1934-ben – az akkor új igazgatóval, Áprily Lajossal – készült, Nagy András tollából származó interjú kezdősoraival foglalhatnánk össze az épület és környezetének akkori hangulatát:

„Levegő, napfény, fák. Az ablakokból tiszta kék égre, zöld hegyekre nyílik kilátás. A város zaja csak megszűrve, meghalkulva, megfinomodva ér ide néha, mint lágy, sülytalan hullámverés.”³⁷

JEGYZETEK

- 1 SZABÓ Előd szerk.: *Cseresznyevirág: A Baár–Madas története 1907–1952*. Bp., Baár – Madas Budapesti Református Gimnázium, 2001, 14.
- 2 Uo., 15.
- 3 Ráday Levéltár, A.15, 163 (Iskolatörténeti iratok)
- 4 A Budapesti Református Egyházközség elnökségének kérvénye Budapest székesfőváros Tanácsához a Baár–Madas Ref. Leánygimnázium telke és a Kálvin téri város-szabályozással kapcsolatos kérdések tárgyában. = dr. NÉMETHY Károly – dr. RAVASZ László, Bp., 1923, Ráday Levéltár A.15.
- 5 RÉBAY Magdolna: A Baár–Madas Református Nevelőintézet. = Szerk.: KÓSA László: *Reformátusok Budapesten: tanulmányok a magyar főváros reformátusságáról*, Bp., Argumentum, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, 2. köt., 841–846.
- 6 SZABÓ Előd: i. m., 17.
- 7 *Fővárosi Közlöny*, 1928. 2. évf. 28. szám 1344.
- 8 FARBAKY Péter: *Budapest, II. Lorántffy Zsuzsanna út 3. Baár–Madas Gimnázium*. Tudományos dokumentáció. Budapest, 2001, 22.
- 9 Ráday Levéltár, A.15, 213. (építési iratok és tervek) Bírálati szöveg. 5. Medgyaszay István terve.
- 10 A Baár–Madas pályázat. = *Tér és Forma*, 1928. I. évf. 7. sz. 46.
- 11 BFL, IV.1407/B, b Bp. Székesfőváros Főpolgármesteri Ügyosztályok iratai, III.2151/1928.
- 12 *Az Est*, 1928. november 3., 9.
- 13 Lechner Jenő és Waga László tervei alapján a sárospataki tanítóképző kivitelezési munkáit végezte el, és részt vett Waga László mellett Gyöngyös város újjáépítésében is 1918-ban.
- 14 *Az 50 éves Vállalkozók Lapja Jubileumi Albuma*. Bp., Bíró Miklós nyomdai műintézet Rt., 1929, 332.
- 15 UDVARDY Géza: A Baár–Madas református nevelőintézet. Építőművészet – Lakberendezés. = *Uj idők*, 1930. 2., 674–678.
- 16 BFL 1471/a. A II. kerületi Elöljáróság iktatókönyvei, 24286/1929, és 25268/1929. sz.

- 17 Ráday Levéltár: pótmegrendelések: az Internátus előtti víztükör (24 méter hosszú), a Lyceum előtti víztükör, lámpapillér (4,10 méter magas), 10 db pergola.
- 18 UDVARDY: 1930, 674–678.
- 19 *Budapesti Hírlap* 1930. december 30., 15.
- 20 LYKA Károly: *Hat év magyar építőművészete. Jelentés az 1930. évi Greguss-jutalomról. Harmadik építészeti évkör (1924–1929)*. = *Kisfaludy Társaság Évlapjai 1929–1931*. 294.
- 21 Külön kiemeli a kert vízmedencéjének építészeti eszközökkel való művészi kiképzését is.
- 22 PAMER Nóra: *Magyar építészet a két világháború között*. Bp., TERC Kft., 2001, 207–208.
- 23 SZABÓ Előd szerk.: *Cseresznyevirág: A Baár–Madas története 1907–1952*. Bp., Baár–Madas Budapesti Református Gimnázium, 2001, 70.
- 24 TÓTH Gabriella: A Baár–Madas Gimnázium. Ezer éves a magyar iskola. = *Honismeret*, 1996. 16.
- 25 CSEKEŐ Borbála: Iskolám jelentős tanáregyénisége, Áprily Lajos. = „*Szemeimet a hegyekre emelem*” Áprily Lajos és a Baár–Madas. Bp., Millenniumi füzetek, 2000. 23–43.
- 26 Uo., 39.
- 27 Uo., 40.
- 28 FARBAKY: 2001, 29.
- 29 RÉBAY Magdolna: A Baár–Madas Református Nevelőintézet. = Szerk.: KÓSA László: *Reformátusok Budapesten: tanulmányok a magyar főváros reformátusságáról*, Bp., Argumentum, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, 2. köt., 841–871.
- 30 1948-ban a Baár–Madas Leánygimnázium közös igazgatás alá került a Lónyay utcai Budapesti Református Gimnáziummal, és a Budapesti Református Gimnázium Leánytagozata néven működött tovább 1952-ig, állami kézbe kerüléséig.
- 31 FARBAKY: 2001, 30.
- 32 A Ráday Levéltár iratai között találjuk egyebek mellett a sgraffitók kivitelezői munkáinak költségvetését is: „A homlokzat lábazata pilisborosjenői kőből faragva, a sgraffito időjárás álló márványlisztrel és kétéves veremmészéből keverve, 4 rétegben felrakva és visszametszve. A homlokzatok cupantott vakolása élesszemű dunahomokból keverve és portlandcementtel javítva. Az ablakkönyöklő és szemöldökkő vöröses színű budakeszi vagy pilisborosjenői terméskőből faragva. A tető ólompírral mázolt horganyzott vasbádóg.”
- 33 FARBAKY: 2001, 31.
- 34 CSORDÁS Lajos: Nem graffitti, sgraffito díszíti az iskolát. A Baár–Madas gimnázium jelmondata szerint az igazi nő történelmünknek jó szellem. = *Népszabadság*, 2000. október 3.
- 35 Uo., 18.
- 36 PELLER Tamás Károly: Egy vízben bomlásnak indult pergamen konzerválásának lehetőségei. = *Műemlékvédelem* 1995. 24. sz. 83.
- 37 NAGY András: „Ez a szép daktilus, a Baár–Madas...” Beszélgetés Áprily Lajossal, a költővel, a Baár–Madas leányliceum új igazgatójával. = *Magyarország*, 1934. szeptember 19., 9.

IRODALOM

- A Baár–Madas pályázat. = *Tér és Forma* 1928. I. évf. 7. sz. 46, *Az Est*, 1928. november 3.
- Az 50 éves Vállalkozók Lapja Jubileumi Albuma*. Bp., Biró Miklós nyomdai műintézet Rt., 1929.
- Budapesti Hírlap* 1930. december 30.
- CSEKEŐ Borbála: Iskolám jelentős tanáregyénisége, Áprily Lajos. = „*Szemeimet a hegyekre emelem*” Áprily Lajos és a Baár–Madas. Bp., Millenniumi füzetek, 2000.
- CSORDÁS Lajos: Nem graffitti, sgraffito díszíti az iskolát. A Baár–Madas gimnázium jelmondata szerint az igazi nő történelmünknek jó szellem. = *Népszabadság*, 2000. október 3.
- FARBAKY Péter: *Budapest, II. Lorántffy Zsuzsanna út 3. Baár–Madas Gimnázium*. Tudományos dokumentáció. Budapest, 2001.
- FERKAI András: *Buda építésze a két világháború között*. Bp., MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 1995.
- Fővárosi Közlöny*, 1928. 2. évf. 28. szám 1344.
- LYKA Károly: *Hat év magyar építőművészete. Jelentés az 1930. évi Greguss-jutalomról. Harmadik építészeti évkör (1924–1929)*. = *Kisfaludy Társaság Évlapjai 1929–1931*.
- NAGY András: „Ez a szép daktilus, a Baár–Madas...” Beszélgetés Áprily Lajossal, a költővel, a Baár–Madas leányliceum új igazgatójával. = *Magyarország*, 1934. szeptember 19.
- PAMER Nóra: *Magyar építészet a két világháború között*. Bp., TERC Kft, 2001.
- PELLER Tamás Károly: Egy vízben bomlásnak indult pergamen konzerválásának lehetőségei. = *Műemlékvédelem* 1995. 24.
- POTZNER Ferenc: *Medgyaszay István*. Holnap kiadó, Bp., 2004.
- RÉBAY Magdolna: *A Baár–Madas Református Leánynevelőintézet*. Bp., Argumentum, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, 2006.
- SZABÓ Előd szerk.: *Cseresznyevirág: A Baár–Madas története 1907–1952*. Bp., Baár–Madas Budapesti Református Gimnázium, 2001.
- TÓTH Gabriella: A Baár–Madas Gimnázium. Ezer éves a magyar iskola. = *Honismeret*, 1996.
- UDVARDY Géza: A Baár–Madas református nevelőintézet. Építőművészet – Lakberendezés. = *Uj idők*, 1930. 2.